

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

Janusz KOCHANOWSKI

RPO - 513066 - I/05/AB

00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Warszawa, dnia 21 lipca 2008 r.

Pani Katarzyna Hall

Minister Edukacji Narodowej

al. Szucha 25

00 - 918 WARSZAWA

Kieruję Listem na Pani Minister

Niespełna miesiąc temu zakończył się proces sprawdzania i oceniania egzaminów gimnazjalnych oraz egzaminów maturalnych, do których przystąpiło kilkaset tysięcy uczniów z całego kraju. Nieprawidłowości i uchybienia jakie miały miejsce podczas tegorocznej sesji egzaminów każą raz jeszcze przeanalizować sposób i tryb ich przeprowadzania tak, aby uniknąć podobnych błędów w przyszłości, a absolwentom gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych zapewnić możliwie rzetelną, obiektywną i fachową ocenę ich wiedzy i umiejętności.

W związku z powyższym, jako Rzecznik Praw Obywatelskich czuję się w obowiązku poinformować Panią Minister o problemach sygnalizowanych w kierowanych do mnie skargach dotyczących tegorocznej sesji egzaminu gimnazjalnego oraz egzaminu maturalnego.

1. Realizacja podstawy programowej kształcenia ogólnego.

Najpilniejszym problemem, który znajduje odzwierciedlenie w kierowanych do mnie skargach wydaje się być kwestia realizacji przez nauczycieli szkolnych podstawy programowej kształcenia ogólnego, ustanowionej rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 r. w *sprawie podstawy programowej wychowania*

przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. Nr 51, poz. 458 ze zm.).

Jak wskazuje analiza wyników tegorocznego egzaminu gimnazjalnego, poziom wiedzy i umiejętności absolwentów gimnazjów jest niepokojąco niski. Zgodnie z danymi przekazanymi przez Centralną Komisję Egzaminacyjną, średni wynik egzaminów to ok. 30 punktów (na 50 możliwych) uzyskanych z części humanistycznej i 27 punktów z części matematyczno - przyrodniczej. Szczególnie słabo wypadają tu uczniowie województw: lubuskiego, pomorskiego, warmińsko-mazurskiego i zachodniopomorskiego. Krytycznie ocenić należy także wyniki przeprowadzonego w roku 2008 egzaminu maturalnego.

Ponadto, nieprawidłowości w realizacji podstawy programowej ujawniły się podczas części humanistycznej tegorocznego egzaminu gimnazjalnego. W niektórych szkołach i placówkach oświatowych nauczyciele języka polskiego nie omówili żadnej z dwóch lektur, do których odnosiło się wysoko punktowane pytanie w arkuszu egzaminacyjnym. W konsekwencji, uczniowie tych szkół zostali pozbawieni możliwości kształcenia w renomowanych liceach ogólnokształcących.

Rzetelność i konsekwencja w realizacji podstawy programowej w szkołach i placówkach oświatowych ma pierwszorzędne znaczenie w kontekście konstytucyjnego prawa do nauki (art. 70 Konstytucji RP). W ramach powyższego dzieci powinny mieć zagwarantowaną możliwość edukacji na najwyższym poziomie, przez co rozumie się m.in. właściwą organizację oraz efektywne wykorzystywanie zajęć lekcyjnych tak, aby zrealizować odgórnie ustaloną podstawę programową ze wszystkich przedmiotów obowiązkowych. We wstępie do ustawy z dnia 7 września 1991 r. *o systemie oświaty* (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 ze zm.) czytamy ponadto, że kształcenie i wychowanie służy rozwijaniu u młodzieży poczucia odpowiedzialności, a szkoła winna zapewnić każdemu uczniowi warunki niezbędne do jego rozwoju. Nie bez znaczenia pozostaje także fakt, że edukacja w gimnazjum oraz w szkołach ponadgimnazjalnych z samego założenia ma na celu przygotowanie do zdania odpowiednio - egzaminu gimnazjalnego lub egzaminu maturalnego, co umożliwi absolwentom podjęcie dalszego kształcenia.

Rozwiązania wymaga także problem swobody nauczycieli szkolnych w rozłożeniu w czasie obowiązkowych treści programowych. Zgodnie z § 33 ust. 1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. *w sprawie warunków i sposobu*

oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 83, poz. 562 ze zm.), egzamin gimnazjalny dla dzieci i młodzieży przeprowadza się w kwietniu w terminie ustalonym przez dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej, natomiast w myśl § 2 ust. 1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 18 kwietnia 2002 w sprawie organizacji roku szkolnego (Dz. U. Nr 46, poz. 432 ze zm.), zajęcia dydaktyczno - wychowawcze kończą się w najbliższy piątek po dniu 18 czerwca. Co za tym idzie, niektóre treści programowe są realizowane już po przeprowadzonym egzaminie gimnazjalnym, który z natury rzeczy ma weryfikować wiedzę i umiejętności zdobyte w trakcie całej edukacji gimnazjalnej.

2. Błędy w pytaniach i zadaniach egzaminacyjnych.

Kolejnym problemem sygnalizowanym w kierowanych do mnie skargach były błędne lub nieprecyzyjne pytania i zadania w testach egzaminacyjnych. O nieprawidłowościach związanych z wieloznacznością pytań podczas tegorocznej sesji egzaminów szeroko informowały także środki masowego przekazu. Absolwenci szkół ponadgimnazjalnych oraz ich rodzice kwestionują zasadność i prawidłowość pytań z takich przedmiotów jak m.in.: język polski, wiedza o społeczeństwie, matematyka oraz fizyka.

Nie wdając się w ocenę konkretnych sformułowań z arkuszy egzaminacyjnych, należy podkreślić, że precyzyjność oraz jednoznaczność pytania ma znaczący wpływ na wynik końcowy egzaminu. Matura jest egzaminem zewnętrznym decydującym o możliwości dalszego kształcenia, zgodnie bowiem z art. 169 ust. 3 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym* (Dz. U. Nr 164, poz. 1365 ze zm.), podstawę przyjęcia na studia pierwszego stopnia lub jednolite studia magisterskie stanowią wyniki egzaminu maturalnego. Analogicznie kształtuje się funkcja egzaminu gimnazjalnego, który jest podstawą rekrutacji do liceów ogólnokształcących oraz innych szkół średnich. Co za tym idzie, obowiązkiem władzy publicznej jest dołożyć wszelkich starań, aby ocena uzyskana w drodze egzaminów kończących dany etap nauki możliwie wiernie odzwierciedlała rzeczywisty poziom wiedzy i umiejętności dzieci i młodzieży. Podstawowe znaczenie odgrywa tu rzetelne przygotowanie zestawów pytań i zadań egzaminacyjnych,

a także przygotowanie tzw. klucza poprawnych odpowiedzi, którego elastyczność powinna uwzględniać wielość poprawnych rozwiązań, w tym rozwiązania niestandardowe.

3. Dostosowanie arkuszy egzaminacyjnych do potrzeb uczniów z dysfunkcją wzroku.

Ustawodawca w art. 70 ust. 4 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej stanowi, że władze publiczne zapewniają obywatelom powszechny i równy dostęp do wykształcenia. Oznacza to, że każdy kto wyróżnia się określonym poziomem wiedzy i umiejętności musi mieć jednakową szansę podjęcia nauki w szkole każdego typu i każdego szczebla (w tym na uczelni wyższej), a za nieuprawnione uznać należy wszelkie prawne lub faktyczne zróżnicowania o charakterze dyskryminacyjnym.

W tym kontekście, szczególnie istotna staje się sytuacja uczniów niepełnosprawnych, zwłaszcza zaś dzieci i młodzieży niewidomej lub niedowidzącej. Jako Rzecznik Praw Obywatelskich otrzymuję skargi uczniów, ich rodziców, a także nauczycieli specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych i organizacji działających na rzecz ochrony praw osób z dysfunkcją wzroku dotyczące dostosowania arkuszy egzaminacyjnych do potrzeb osób niepełnosprawnych. W kierowanych do mnie pismach, skarżący podnoszą, że rozwiązania przyjęte w komunikacie Dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej *w sprawie szczegółowej informacji o sposobie dostosowania warunków i formy przeprowadzania egzaminu maturalnego od 2008 r.*, zawierają błędy i uniemożliwiają niewidomym i słabo widzącym uczniom prawidłowe rozwiązanie zadań. Podobne zastrzeżenia dotyczą arkuszy egzaminu gimnazjalnego. Wskazywane błędy i uchybienia dotyczą w szczególności dopuszczalnej ilości form graficznych (zwłaszcza w arkuszach egzaminacyjnych z przedmiotów: geografia, fizyka, chemia), a także opisów umieszczonych w arkuszach map, wykresów oraz tabel.

4. Problemy organizacyjne oraz nieprawidłowości przy sprawdzaniu i ocenianiu wypełnionych arkuszy egzaminacyjnych.

Na jakość przeprowadzonego egzaminu, niebagatelny wpływ mają warunki w jakich odbywa się egzamin, a także dostęp i przepływ informacji związany z zasadami

oraz obowiązującym zakresem przedmiotowym egzaminu. W świetle powyższego negatywnie ocenić należy sprzeczne informacje jakie w trakcie roku szkolnego 2007/2008 docierały do przyszłych maturzystów w związku z organizacją tzw. matury próbnej (ostatecznie maturę próbną zorganizowano w marcu br.), a także wyznaczanie w jednym dniu dwóch egzaminów maturalnych z przedmiotów nieobowiązkowych (w tej sesji w jednym dniu zorganizowano m.in. egzaminy na poziomie rozszerzonym z przedmiotów: język francuski i język hiszpański).

Nieprawidłowości wykryto także w procedurze sprawdzania i oceniania wypełnionych arkuszy egzaminów gimnazjalnych. Z tego powodu błędnie ustalono wyniki ok. 400 prac części matematyczno-przyrodniczej w całym kraju. Na uznanie zasługuje tu prawidłowa reakcja Centralnej Komisji Egzaminacyjnej, jednak zasada budowania zaufania do organów państwa, a także potrzeba minimalizowania stresu związanego z tak ważnym wydarzeniem w życiu młodego człowieka każe dołożyć wszelkich starań, aby uniknąć podobnych błędów w przyszłości.

Jako Rzecznik Praw Obywatelskich z niepokojem obserwuję także kolejne zmiany na stanowisku dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej. Ciągłość i stabilność tej funkcji, zwłaszcza w tak szczególnym okresie jakim jest sesja egzaminów gimnazjalnych i maturalnych wydaje się być szczególnie pożądana.

5. Inne problemy sygnalizowane w skargach do Rzecznika Praw Obywatelskich.

Jak wskazuje analiza skarg, które napłynęły do mojego Biura w trakcie tegorocznej sesji egzaminów, stale aktualne pozostają problemy wskazywane już przeze mnie w wystąpieniu do Pani Minister z dnia 31 grudnia 2007 r. (nr RPO-513066-I/05/AB). Mowa tu przede wszystkim o procedurze udostępniania do wglądu ucznia sprawdzonego i ocenionego arkusza egzaminacyjnego z możliwością kserowania, a także procedurze odwołania od wyniku egzaminu gimnazjalnego i maturalnego.

Praktyka stosowana przez okręgowe komisje egzaminacyjne polegająca na ograniczeniu wglądu do ocenionych prac egzaminacyjnych do 20 - 25 minut oraz wyłączeniu możliwości kopiowania sprawdzonych arkuszy nie znajduje oparcia w obowiązujących przepisach prawa. Do dnia dzisiejszego nie otrzymałem odpowiedzi na

moje kolejne wystąpienie z dnia 24 kwietnia 2008 r. skierowane w tej sprawie do Ministerstwa Edukacji Narodowej.

W kontekście opisanych powyżej błędów w procedurze oceniania wypełnionych arkuszy egzaminacyjnych, szczególnego znaczenia nabiera natomiast sygnalizowany już wielokrotnie problem formalnego braku możliwości odwołania od wyników egzaminów gimnazjalnych i maturalnych.

Zgodnie z komunikatem Centralnej Komisji Egzaminacyjnej w sprawie błędnego ustalenia wyników z części matematyczno-przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego, opublikowanym w dniu 20 czerwca 2008 r. na witrynie internetowej Centralnej Komisji, przeanalizowane ponownie oceny zostały *przesłane do szkół wraz z nowymi zaświadczeniami dla uczniów, którym poprawiono wyniki*. Tymczasem normodawca nie przewidział możliwości zmiany wyniku egzaminów nawet z uwagi na oczywisty błąd rachunkowy lub pisarski. Stosownie bowiem do § 48 ust. 6 rozporządzenia w sprawie warunków i sposobu oceniania, wynik sprawdzianu lub egzaminu gimnazjalnego ustalony przez komisję okręgową jest ostateczny. Analogiczne uregulowania dotyczą egzaminu maturalnego (§ 98 ust. 5 rozporządzenia). Na tym tle rodzi się pytanie - na podstawie jakiego przepisu powszechnie obowiązującego prawa okręgowe komisje egzaminacyjne zdecydowały o słusznej skądinąd zmianie wyników niektórych prac egzaminacyjnych w części matematyczno-przyrodniczej.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o RPO (Dz. U. z 2001 r. Nr 14 poz. 147 ze zm.), zwracam się do Pani Minister z uprzejmą prośbą o ustosunkowanie się do przedstawionych kwestii oraz poinformowanie mnie o zajęтым stanowisku. W szczególności będę zobowiązany za udzielenie informacji o przyjętym sposobie postępowania w sprawie opisanych powyżej błędów w pytaniach i zadaniach egzaminacyjnych oraz odpowiedź na pytanie - na jakim etapie znajdują się obecnie zapowiedziane przez Panią Minister w piśmie z dnia 16 stycznia 2008 r. (nr DKOS-EZ-5031-04/08) prace legislacyjne nad nowelizacją ustawy o systemie oświaty.

Zane Gray
Jan Hochman